

СВІТОВІ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ

Гринюк Н. А., канд. екон. наук, доцент, Державний торговельно-економічний університет

Уряди розвинених держав, визнаючи велику роль діяльності кооперативних підприємств в економіці своїх країн, створюють сприятливі податкові умови для функціонування і розвитку підприємств кооперативної форми господарювання.

Діючі системи оподаткування кооперативів зарубіжних країн враховують, з одного боку, статус кооперативних підприємств і цільову аудиторію їх обслуговування, а з іншого – створюють податкові преференції для тих видів кооперативів, в діяльності і розвитку яких зацікавлена держава.

Результати дослідження податкового законодавства зарубіжних країн свідчать про відсутність єдиного підходу до оподаткування кооперативних підприємств. Діючі податкові режими щодо кооперативних організацій, як правило, обумовлюються багатьма факторами: статусом кооперативу (неприбутковий/прибутковий), цільовою аудиторією споживачів (пайовики/непайовики), особливостями функціонування (вузько галузевий/універсальний), типом і видом діяльності тощо.

На сьогодні в світовій практиці можна умовно виділити наступні системи оподаткування кооперативних підприємств:

- єдина (загальна) система оподаткування для усіх видів підприємств незалежно від організаційно-правової форми;
- загальна система оподаткування, в межах якої застосовуються окремі пільги для кооперативних підприємств;
- особливі (спеціальні) режими оподаткування кооперативних підприємств.

Єдина система оподаткування використовується в країнах, де кооперативні підприємства функціонують на суто комерційних засадах (Австрія, Ірландія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія).[5,7] Кооперативи цих країн оподатковуються на загальних засадах і сплачують корпоративний податок за традиційними правилами. В той же час, кооперативні підприємства деяких країн сплачують і додаткові податки, зокрема податок на нерухоме майно.[7]

В межах загальної системи оподаткування в країнах, де кооперативні організації вдало поєднують комерціалізацію діяльності із соціальною спрямованістю (Швеція, Данія, Нідерланди) або спостерігаються тенденції до відродження кооперативних цінностей і принципів діяльності (Великобританія, Німеччина, Бельгія) застосовуються окремі пільги для кооперативних підприємств: диференційовано оподатковують дохід членів кооперативу, отриманий у вигляді дивідендів за свою участь у діяльності кооперативної організації (в деяких країнах - аж до повного звільнення від оподаткування дивідендів).[5,6,7] Інші країни як інструмент державної підтримки застосовують

пільгові ставки оподаткування прибутку (або навіть звільнення від оподаткування) окремих видів діяльності кооперативних підприємств (Німеччина, Франція, Данія, Польща, Румунія, Болгарія, Греція, Туреччина).[6,7] Так, останнім часом в системі оподаткування Німеччини з'явилися пільги для кооперативів, які використовують екологічно чисті технології та альтернативні джерела енергії.[7]

Законодавство Франції, визнаючи комерційний характер діяльності кооперативних підприємств, в той же час повністю звільняє від сплати податків на прибуток кооперативи, які працюють в певних галузях (ремісничі, транспортні, морські).[6] Для обслуговуючих, збутових та постачальницьких кооперативів Франції податкові пільги розповсюджуються на всі операції по обслуговуванню членів кооперативу. Якщо більш ніж 20% прибутку кооперативу отримано за рахунок діяльності, непов'язаної з метою його створення (відповідно до законодавства кооперативи можуть записати в свої статuti право на надання послуг третім особам, які не є членами, в максимальних рамках 20% від обороту), то податок на прибуток з цієї діяльності сплачується в повному обсязі, але за мінімальною ставкою податку на додану вартість.[5,7] Крім того, для цих видів кооперативів діють пільгові ставки податку на прибуток, спрямований в резервні фонди.

Кооперативи Греції оподатковуються на рівні комерційних структур за ставкою (35%), але звільняються від оподаткування будь-які інвестиції і членські внески до кооперативів.[7]

В деяких країнах податкові пільги спрямовані на підтримку діяльності вузькоспеціалізованих кооперативів. Зокрема, виробничі кооперативи Румунії отримали вилучення з оподаткованого доходу всієї суми реінвестованих прибутків.[7] В Болгарії державною підтримкою користується система споживчої кооперації, підприємства якої звільнені від сплати податку на прибуток.[5]

Досить цікава система оподаткування кооперативних підприємств діє в Туреччині. З одного боку, кооперативи, маючи статус юридичної особи, сплачують загальнодержавні податки (корпоративний, податок на додану вартість, на нерухомість, на придбання транспортних засобів). З іншого боку, споживчі і транспортні кооперативи звільняються від кооперативного податку за умови обслуговування тільки своїх членів, сплачуючи тільки податок на додану вартість за закуплені товари і послуги.[5,6]

Найбільшу умовну групу утворюють країни, в яких застосовуються спеціальні податкові умови для функціонування кооперативних підприємств і організацій (Італія, Іспанія, Португалія, США, Канада, Китай). [5,6,7] Діючі пільгові ставки оподаткування кооперативів залежать від багатьох факторів. По-перше, диференціація ставки прибуткового податку визначається галуззю діяльності кооперативу. По-друге, розмір сплати прибуткового податку залежить від рівня соціальних виплат кооперативу. По-третє, на оподаткування кооперативів впливає дотримання задекларованих цілей обслуговування членів.

Так, кооперативи Італії, маючи статус некомерційних товариств

взаємодопомоги, уникають подвійного оподаткування, звільнені від податку на корпорації протягом перших 10 років функціонування (в подальшому діє пільгове оподаткування), звільнені від податку на додатковий прибуток корпорацій та інших колективних утворень [6]. Крім того, в Італії діє система податкових пільг для членів кооперативу: передбачений мінімальний дохід пайовика, який не обкладається податком; повністю звільнений від особистого прибуткового податку дохід членів кооперативів, реінвестований у своє підприємство; звільнені від оподаткування отримані кооператорами привілейовані акції.

В якості стимулюючих заходів для кооперативних організацій Іспанії використовується знижена ставка податку на прибуток – 18% (замість встановленої ставки 35% для інших корпорацій). Діюче податкове законодавство Іспанії звільняє членів кооперативів від сплати податку з доходів фізичних осіб, звільняються від оподаткування дивіденди, якщо їх розмір не перевищує 15% [5,6]. Обслуговуючі кооперативи також звільняються від податку на майно і капітал.

Для португальської споживчої кооперації характерно розповсюдження так званих «змішаних» кооперативів, які характеризуються участю держави (як правило, володіє більш ніж 50% капіталу) і юридичних осіб (споживачів продукції/послуг). Згідно чинного податкового законодавства кооперативи Португалії звільнені від податку на корпорації, податку на прибуток, податку на капітал, додаткового податку, і податку на нерухомість, яка використовується для здійснення господарської діяльності [5,7].

Пільговим режимом оподаткування користуються кооперативні підприємства в США, де кооперація користується широкою підтримкою з боку держави. Федеральні закони США про податок на прибуток встановлюють вимоги, щоб податкове законодавство виконувалось або на рівні кооперативу, або на рівні клієнта, тобто кооператив може виступати в ролі податкового агента [5,6]. Грошові кошти, вкладені в кооперативний бізнес, не стають корпоративним доходом, а отже не обкладаються податками.

В основу системи оподаткування кооперативів Канади покладено задекларовану мету їх функціонування. Некомерційні кооперативи (неприбуткові корпорації) звільняються від оподаткування прибутку і, навіть, отримують відшкодування сплаченого податку на додану вартість. Комерційні кооперативи, сплачуючи загальні корпоративні податки (податок на прибуток підприємств і Федеральний податок на товари і послуги (податок на додану вартість), мають певні пільги: дивіденди по акціях сплачують з прибутків після оподаткування, але мають право на податковий кредит (що зменшує податковий тягар акціонерів); патронажні дивіденди відносяться на витрати і таким чином зменшують чистий дохід до оподаткування [5,6].

Спеціальні податкові режими Китаю засновані на державній підтримці певних видів і галузей діяльності. Так, китайські споживчі кооперативи, створюючись за державні кошти і пайові внески пайовиків, користуються певними пільгами: податки починають сплачувати від моменту отримання

прибутку або звільняються від оподаткування на п'ять років [6].

На сьогодні, характерною ознакою успішного соціально-економічного розвитку кооперативів зарубіжних країн є створення на законодавчому рівні системи податкових преференцій для різних форм і видів кооперативних підприємств.

В сучасних умовах глобалізації економіки розвиток вітчизняної кооперації неможливий без використання досвіду і умов діяльності кооперативних підприємств в країнах з розвинутою економікою. В Україні найбільш організованою частиною кооперативного сектору економіки є система споживчої кооперації. На сьогодні, на жаль, діюча згідно чинного законодавства система оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб не враховує сутнісних характеристик результатів діяльності підприємств системи споживчої кооперації.

Прийняття життєво важливих законів України «Про споживчу кооперацію» [3] та «Про кооперацію» [2] створили необхідну законодавчу базу для забезпечення реалізації кооперативних принципів діяльності. Зокрема, ст.24 Закону України «Про кооперацію» було законодавчо закріплено право кооперативів реалізовувати товари пайовикам і некооперованим громадянам за різними цінами.[2] Ця норма закону відповідає, по-перше, статусу споживчого товариства як непідприємницької організації і, по-друге, створює умови для відновлення в Україні фундаментальної ідеї кооперації – реалізації товарів членам споживчого товариства за фактичною собівартістю.

Але законодавче визнання некомерційного характеру діяльності споживчої кооперації не знайшло адекватного відображення в механізмі оподаткування результатів діяльності споживчих товариств. На сьогодні сплата податку на додану вартість з обсягу товарів, реалізованих членам споживчого кооперативу (згідно з діючим формулюванням Податкового кодексу) порушує сутність непідприємницької діяльності кооперативних підприємств і штучно зменшує суму кооперативних виплат пайовикам.

Кооперативний принцип споживання виводить частину торгових доходів споживчого товариства зі сфери його комерційної діяльності і не дозволяє розглядати їх як торговельний прибуток. Перевищення фінансових коштів над фактичною собівартістю товарів, реалізованих членам споживчого товариства не можна вважати ні доходом, ні прибутком кооперативного підприємства, це скоріше сума авансових платежів, сплата яких обумовлена об'єктивною практикою обліку витрат. За економічною сутністю це - складова сукупних витрат кооперативного підприємства на реалізацію товарів, з яких не може сплачуватися податок на прибуток.

Подвійне оподаткування такого «прибутку», не врегульоване Податковим кодексом України [1], спотворює фундаментальну ідею кооперації і порушує принцип соціальної справедливості, оскільки по-перше, пайовики вже сплатили податок на свої доходи, які вони використали на придбання товарів і, по-друге, їх часткове повернення не пов'язане з процесом створення і перерозподілу доданої вартості.

В той же час, Цивільний кодекс України закріпив право споживчих товариств здійснювати таку діяльність і отримувати прибуток від продажу товарів і надання послуг громадянам, які не є членами споживчого товариства [4]. Таким чином, законодавчо визнано право споживчих товариств України здійснювати два види діяльності - непідприємницьку (основну) і підприємницьку (супутню). Беззаперечно, що з доходів, отриманих від підприємницької діяльності споживчі товариства зобов'язані сплачувати всі податки і платежі згідно діючого законодавства.

В таких умовах назріла життєва необхідність внесення відповідних змін (доповнень) до законів, а можливо і прийняття нових нормативно-правових актів щодо врахування особливостей господарської діяльності споживчих товариств при оподаткуванні їх результатів. Застосування досвіду оподаткування кооперативних підприємств розвинених країн світу сприятиме прискоренню адаптації системи споживчої кооперації України до ринкових умов господарювання і активізації кооперативної форми міжнародної інтеграції з огляду на євроінтеграційні пріоритети міжнародної економічної діяльності України.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755- VI/ Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення: 14.11.2022).
2. Про кооперацію: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV. / Верховна рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-4> (Дата звернення: 14.11.2022).
3. Про споживчу кооперацію: Закон України [Електронний ресурс]: Закон України № 2265–XII-ВР від 10.04.1992 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (Дата звернення: 14.11.2022).
4. Цивільний кодекс: України Закон України [Електронний ресурс]: Закон України № 435-IV (зі змінами) від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 14.11.2022).
5. Цимбал В.О. З досвіду кооперативних законодавств країн з розвинутою ринковою економікою. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../282.pdf> (Дата звернення: 14.11.2022).
6. ICA Activities [Electronic resource]. – URL: <http://www.ica.coop/activities/index.html> (Дата звернення: 17.10.2022).
7. European Community of Consumer Co-operatives. Statistics, retrieved from [Electronic resource]. – URL: <http://www.eurocoop.org/en/members/statistics> (Дата звернення: 14.11.2022).

ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гришина Н. В., канд. екон. наук, доцент, Бронська В. С., Стройнова В. С., студент, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Ще 23 лютого підприємці по всій Україні планували своє майбутнє. Хтось хотів розширюватись. Хтось готувався найняти нового класного спеціаліста. Хтось взагалі хотів розпочати власну справу і зареєструвати ФОП у Дії за кілька кліків під час ранкової кави.